

**prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci,
predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni
urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs***

ŽIVOTNA SREDINA – IZAZOVI I UGROŽAVANJE

Živimo u epohi u kojoj je sve više intenzivirana urbanizacija, a samim tim i globalizacija, posmatrano u širim okvirima. To dovodi do brojnih problema, koji se najčešće manifestuju povredama ekoloških načela i principa. Dakle, neophodno je da se uhvatimo u koštac sa rješavanjem problema ekološke prirode, a to je moguće postići samo ako valjano uočimo faktore odnosno činioce koji negativno utiču na životnu sredinu. Njihovom spoznajom i identifikacijom činimo prvi i osnovni korak ka rješavanju, odnosno formiranju modela ili koncepta za rješavanje istih. Sama ekološka bezbjednost zajedno sa socijalnom politikom neraskidiva su spona između samih ovih disciplina integrisanih u održivi razvoj. Ovo su dvije discipline koje svakako sve više, shodno problemima sa kojima se čovječanstvo sve više susreće, dobijaju na značaju. One se trude da nam daju što je više moguće prijedloga, prije svega konkretnih prijedloga, kako se nositi i rješavati novonastale probleme, i svakako sa eventualnim pogledima šta nas to u skorijoj budućnosti može očekivati. Bezbjednost je osnovna ljudska potreba, predstavlja jedan od fundamentalnih preduslova za postojanje društvene zajednice. Ona je osnovna funkcija svake države, s obzirom na to da bez odgovarajućeg nivoa bezbjednosti ne možemo govoriti o demokratsoj vladavini, ni o stabilnosti društva u cjelini. Cilj ovog pogleda i osvrta jeste analiza osnovnih faktora ugrožavanja životne sredine, prije svega čovjekove sredine. Analiza ekološke discipline zvane „Socijalna ekologija“ i ekološke bezbjednosti kao instrumenata borbe protiv ugrožavanja ili pak ublažavanja ovih poremećaja u znatnoj mjeri. Takođe, cilj pogleda i osvrta jeste i socijalno i društveno-ekonomsko razmatranje ekologije u savremenom društvu, kao i upoznavanje sa pojmom životne sredine, faktora ugrožavanja iste te načela za njenu zaštitu. Životna sredina, čovjekova okolina ili okoliš predstavlja sve ono što nas okružuje, odnosno sve ono sa čime je direktno ili indirektno povezana čovjekova životna i proizvodna aktivnost. Prirodna sredina predstavlja blizak pojam pri čemu ovde ne moraju biti prisutne aktivnosti čovjeka niti čovjek mora imati direktnih uticaja. Ipak, u pogledu tehnološkog napretka, razvoja industrije i sve većeg uticaja čovjeka na globalnom nivou na prirodu i ekosisteme granica između ova dva termina postaje sve nejasnija. Tokom svojih aktivnosti, koje mogu biti urbanizacija ili eksploatacija, čovjek mijenja prirodno okruženje i to često tako što narušava prirodnu okolinu. Izgradnjom hidrocentrala i akumulacija, sječom šuma,

pošumljavanjem, eksploatacijom mineralnih sirovina, stvaranjem deponija, emisijom gasova, nuklearnim probama i dr. čovjek utiče na promjenu čitavih područja. Kao rezultat čovjekovih aktivnosti dolazi do promjena ili narušavanja ekosistema i klimatskih promjena na lokalnom i globalnom nivou. Životna sredina se može posmatrati kao petokomponentni sistem koji čine: atmosfera, hidrosfera, litosfera, zemljište i organizmi.

Prirodni izvori ugrožavanja životne sredine imaju ponekad rušilački karakter. Oni destabilizuju prirodni ambijent iako nekada i nemaju veliku učestalost pojavljivanja, veliku snagu ili da produkuju posljedice po život na Zemlji. Ono što je karakteristično jeste i da oni svojim djelovanjem unose entropiju u prirodni sklad i uslove života jedne zajednice. Vjerovatnoća štetnih posljedica ili očekivanih gubitaka (smrt, povrede, gubitak vitalnih materijalnih dobara ili finansijskih sredstava, prekid privrednih aktivnosti ili štetnih pojava na okolinu) koji rezultira iz pojedinačnog dejstva ili interakcije prirodnih sila predstavlja rizik od prirodnih izvora ugrožavanja. Ovakvi rizici, osim što su opasni po ljude, značajno su opasni i po biljne i životinjske vrste. Osnovni parametri sagledavanja ovakvih rizika su: uzročna opasnost; ranjivost zajednice, društva, biljnih ili životinjskih zajednica; izloženost riziku nesreće i nemogućnost uticaja ljudskog faktora (ili u određenim slučajevima smanjena mogućnost uticaja). Kao nus-pojava, najviše u atmosferi i hidrosferi, povećava se broj štetnih jedinjenja i hemijskih elemenata koje vrše distribuciju hemizma sredine, a poremećuju i ostale faktore životnog okruženja. Prirodni hazardi dijele se na: atmosferske hazarde (pojedinačne pojave: kiša, grad, snijeg, vjetar, munje i složene pojave:uragani, tornado i sl.). Ove vrste hazarda prouzrokuju i kombinovane efekte na prirodnu sredinu zajedno sa ostalim vrstama hazarda. Neki od njih imaju razarajuće posljedice, ali priroda, uslovno, u mnogo čemu može brzo da postigne ravnotežu poslije njihovog dejstva; hidrološke hazarde (riječne poplave, suše, glečeri, dizanje nivoa mora, prekomjerno zaleđenje mora i sl.). Evidentno je da je ova vrsta hazarda determinisana u posljednje vrijeme jer je gotovo neposredno vezana sa antropološkim uticajima; geološki hazardi (zemljotresi, aktiviranje vulkana, cunami, masovna kretanja tla-tonjenje, klizanje, lavine i sl., osipanje nasipa, gubitak podzemnih izvora vode i sl.). Predominantno, ova vrsta hazarda je najopasnija po živa bića. Prirodni tokovi i stabilnost životnog okruženja se repariraju na duže vrijeme poslije udara ovih vrsta prirodnih katastrofa, I ekološki hazardi (degradacija šuma, požari-šumski, požari otvorenog prostora i sl.). Sagledavajući ovu kontekstualnu ravan neophodno je naglasiti stalno povećanje

rizika i broja prirodnih katastrofa koje su, između ostalog, i posljedica klimatskih promjena. Prirodne katastrofe ogromnih razmjera odnose veliki broj ljudskih života. Zbog toga se čovječanstvo organizuje od međunarodne zajednice do pojedinaca da iznađe optimalne načine kako preventivnim mjerama treba da prepozna nadolazeću katastrofu, pripremi ljude i materijalno-tehnička sredstva, zatim ublaži uticaj katastrofe. Nažalost, procjene i analize uticaja katastrofa na biljne i životinjske vrste vrše se aproksimativno i nikada ne mogu odslikati stvarno stanje. Kako bi se stanovništvo pripremilo za prirodnu katastrofu i njihov ostvareni uticaj na prirodnu okolinu neophodno je preduzimati niz preventivnih mjera kako bi se efekti iste ublažili. Ovo je posebno značajno za teritorije i geoprostore koji su karakteristični po nastajanju i razarajućim efektima tokom prirodnih katastrofa. Cunamij na Dalekom Istoku, vulkani u “Vatrenoj zoni Azije”, poplave i klizišta u Indoneziji, trusno tlo u Kaliforniji, uragani u Meksičkom zalivu samo su neki isticani primjeri.

